

ρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει.» (Γεν. 121., 12).

Ε.Υ.

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

« Διὸ καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν· ἡ μὲν γὰρ ποίησις μᾶλλον τὰ καθόλου ἢ ὁ ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. »

Ἀριστοτέλης.

Τασοῦτον δύσκολος εἶναι ὁ ὁρισμὸς τῆς ποιήσεως, ὅσον καὶ τῆς ἐν τῇ φύσει καὶ τέχνῃ ωραιότητος, ἥς δὲν ὑπάρχει οὐδὲν πρῶτον, τοῦ ἰδανικοῦ διαφέροντος κατὰ τὸ κλίμα, τὴν φυλὴν καὶ ἀνατροφὴν ἐκάστου ἀτόμου. Τί ἐστὶ ποίησις, ὅποια ἡ οὐσία τῆς, ἐξ ἧς τὰ θέλγητρα καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας καὶ διανοίας; Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ἡ ποίησις προσεγγίζει τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν, καὶ ὁ Πλάτων εἶχε δίκαιον, καθότι ἡ ποίησις ἐμβαθύνει ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ὁ κοινὸς ἱστοριογράφος. Ζωογονεῖ τὴν δισκορπισμένην κόνιν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δι' αὐτῆς ἡ καρδιά πάλλει ὑπὸ τὰ ξηρὰ ὅσα τῶν παραδόσεων. Ὁ λόρδος Βάκων ἦτο τῆς γνώμης ὅτι τὸ καθ' αὐτὸ στοιχεῖον τῆς ποιήσεως εἶναι ἡ πλάσις, ἀλλ' οὔτε ὁ Βάκων οὔτε ὁ Πλάτων δὲν μᾶς δίδουσι τέλειον ὁρισμὸν αὐτῆς, οἱ δὲ ἐτυμολόγοι καὶ λεξικογράφοι οὐδεμίαν πραγματικὴν σημασίαν μᾶς παρέχουσιν. Οἱ Γραμματικοὶ ἐν τούτοις οὐδὲν φῶς ἐπιχέουσιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, διακρίνοντες ἀπλῶς τὸν πεζὸν τοῦ ἐμμέτρου λόγου, ἀλλ' ἐμβαθύνων τις περισσότερον παραδέχεται τὴν ποίησιν καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῷ πεζῷ καὶ ἐν τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ, καθὼς δυνατόν γὰ ἐκλείπη αὕτη καὶ ἐξ ἀμφοτέρων.

Ὁ ἔξοχος ἄγγλος κριτικὸς καὶ ποιητῆς Leigh Hunt λέγει ὅτι ἡ ποίησις εἶναι ἐκφρασις πάθους ἐν τῇ ἀληθείᾳ, τῇ ωραιότητι καὶ δυνάμει, σωματοποιοῦσα διὰ τῆς φαντασίας ὅ,τι αὕτη ἀντιλαμβάνεται, ἐπιδιώκουσα ἐν τῇ γλώσσῃ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ ὁμοιοκατάληκτον. Μολονότι δὲ ὁ προσδιορισμὸς οὗτος εἶναι ἄρκετὰ ὥρατος ἀνάγκη, ὅπως καταστῇ ὁριστικότερος, νὰ ἐρωτήσωμεν τί ἐστὶ φαντασία;

Αὕτη πλάττει εἰκόνας καὶ εἶναι τὸ ὑψηλότερον τῆς ποιήσεως σχῆμα, ὁ δὲ προικισμένος διὰ φαντασίας ζωτῆρας καὶ ὑψηλῆς, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ κυρήτων ἢ ψάλλων αὐτὴν εἰς γλώσσαν τὴν ὁποίαν ἕκαστος δύναται νὰ αἰσθανθῇ, ἀρυόμενος ἐκ γῆς, θαλάσσης καὶ οὐρανοῦ εἰκόνας ἐξόχου ωραιότητος, ὅστις κέκτηται τὴν ἀκοὴν τρυφερὰν, ἐν τῇ ἀρμονίᾳ καὶ μελωδίᾳ τῆς γλώσσῃς, ὅστις διὰ μουσικῆς, ρυθμοῦ, καὶ μέτρου ἐκφράζει τὰς ὑψηλότερας ἀληθείας, τὴν καθαρωτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μᾶλλον φιλόστοργον ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, ἄνθρωπος τοιοῦτος γράφων ἐκποεῖς ὡς ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Μίλτων, τραγωδίας ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ Σαικσπῆρος, ᾠδὰς ὡς ὁ Πίνδαρος, ὁ Βύρων ἢ ὁ Σολωμὸς εἶναι τὸ καύχημα καὶ ὁ εὐεργέτης τῶν ἐθνῶν, ὁ μεγαλειότερος θησαυρὸς ἐνὸς λαοῦ.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀρχαία κοινωνία ἐν ἣ δὲν ἀνεφάνει ὁ αἰοιδὸς, ὁ ῥαψωδὸς ἢ ὁ ποιητῆς αὐτῆς. Ἡ ποίησις εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα ἢ ἐξοχωτέρα καὶ ὥραιοτέρα τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὥραίων τεχνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος τῆς γλώσσῃς ἰδρυτῆς δι' οὗ ἡ ἰδέα ἀπεθανασίσθη ἀνεφάνη πρὸ τοῦ πεζοῦ λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ μελωδίᾳ πρὸ τῆς μουσικῆς, καὶ πρὶν ἢ ἐφευρεθῶσι τὰ γράμματα αὕτη διὰ τῆς παραδόσεως διέδιδε μαθήματα σοφίας καὶ διεσάλπιζε πανταχοῦ τῆς γῆς τῶν ἡρώων τὰ ἀνδραγαθήματα. Ἡ μουσικὴ ἐνευρέθη ὅπως τὴν συναδεύουσι καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ὅπως τὴν ἀπομιμοῦνται. Ἡ δύναμις τοιαύτης ποιήσεως προέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶναι ἄγνωστος κατ' οὐσίαν, ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ὅ-

τι τὴν τέχνην ταύτην οὔτε τίς ἐδίδασκεν οὔτε νὰ διδαχθῇ ἡδυνήθη. Ὁ ποιητὴς οὕτως ἡ καρδία διαφλέγεται· δύναται νὰ διαδώσῃ τὴν φλόγα τοῦ στήθους αὐτοῦ εἰς τὸν ἀναγνώστην οὐδέποτε ὁμῶς οὗτος εἰς τρίτον τινά, ἐν μόνῃ δὲ τῇ καρδίᾳ τοῦ ποιητοῦ ὑπάρχει ἐνεργὸς ἡ ἰδέα ἥτις δίδει τὴν γέννησιν ἐν τῇ ποιήσει καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς αὕτη εἶναι παθητική. Ἀληθὴς δὲ ποίησις εἶναι ἐκείνη ἥτις ἀποκαθιστᾷ ποιητὴν τὸν ἀναγνώστην, ἐνόσω εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, δι' ἧς αἰσθάνεται, βλέπει καὶ φαντάζεται πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἡσθάνθη, εἶδε καὶ ἐφαντάσθη.

Οἱ ποιηταὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ καθ' ὅ-
λας τὰς περιστάσεις ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν αὐτῶν. Ὁ δοῦξ τοῦ *Wharton*, ὅστις ἔγραψε τὴν περίφημον ᾠδὴν τοῦ *Lilleburlew* ἐκαυχᾶτο ὅτι «ἐξεθρόνισεν ἓνα βασιλέα ἄδων,» καὶ ὅτι τὸ *Lilleburlew* ἦτον ἰσχυρὸν ὅσον καὶ εἰ στρατιῶται τοῦ Γουλιέλμου Γ', δι' ὧν ἀφηρέθη τὸ διάδημα παρὰ τοῦ Ἰακώβου Β'. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ἡ Μασσαλιώτις ἀνεξωπύρησε τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι ἡ ᾠδὴ τοῦ Σολωμοῦ παρέσχεον ἐξίσου ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, πρό τινων ἐτῶν, ὁ πρόην Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, Ναπολέον Γ', ὑποχρεώθη νὰ καλέσῃ εἰς τὰ ὅπλα 400,000 στρατιωτῶν, καὶ ὁλόκληρον τάγμα πυροβολικοῦ ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν Παρισίοις φοβούμενος μήπως ἡ κηδεία ἐνὸς ἀπλοῦ ἀοιδοῦ, τοῦ Βερανζέρου, ἠθέλε διεγείρει τὸν λαὸν ἀνακράζοντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐξ ἧς ἀπεγυμνώθη σκληρῶς καὶ τυραννικῶς.

Ἐνταῦθα λοιπὸν θέλω εἶπει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς ποιήσεως, ἐν συντόμῳ δὲ θ' ἀναφέρω τὰ αἷτια ἅτινα κυρίως συνέτεινον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ποιητικοῦ αἰσθηήματος· τίνι τρόπῳ ἐκ μικρῶν ἀρχῶν, καὶ ἀτελῶν δοκιμίων, προήχθη εἶδος συνθέσεως ἀναγινωσκομένης γενικώτερον καὶ εὐκολώτερον ἐνοουμένης τοῦ ψυχροῦ καὶ μονοτόνου πεζοῦ λόγου.

Α'.

Εἰς τὸν ἀληθῆν ποιητὴν ἡ φύσις ὁλόκληρος εἶνε πεδίον ἀνθεφόρον ὅπερ ἡ φαντασία αὐτοῦ διατρέχει πτερωτή· ὅ,τι παντὶ ἄλλῳ δὲν εἶναι ἢ σύνηθες καὶ κοινὸν ἀντικείμενον, τοῦτο δι' αὐτὸν εἶναι κόσμος ἰδανικῆς ἡλεκτρίζων τὰς ἵνας τῆς καρδίας του.

Ἄδει καὶ λεγεόνων πνευμάτων σπεύδουσι πρὸς βοήθειάν του· κινεῖ τὴν μαγικὴν τοῦ ῥάβδου, καὶ τὰ πάντα ἡρεμοῦσι· σκυθρωπᾷ, σκότος καὶ ἀπελπισία καλύπτουσι τὴν γῆν· μειδία καὶ αὐτοὶ οἱ οὐρανοὶ ἀποκαθίστανται αἶθριοι καὶ ὠραῖοι. Τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως εἶναι γενικόν, ἐν οὐδεμιᾷ χώρῳ καὶ ἐν οὐδενὶ αἰῶνι περιοριζόμενον. Αἱ ἀποκαλύψεις τοῦ ἐστεφάνωσαν τὰς κορυφὰς τοῦ Ὀρέβ καὶ τοῦ Σινᾶ. Ἡ κινύρα τοῦ βασιλέως Δαυὶδ ἦτο γλυκυτέρα τῶν κελαρισμῶν τοῦ ῥεῖθρου τοῦ Σιλοάμ, ῥέοντος ἡσυχῶς παρὰ τῷ μαντεῖῳ τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ μεμεταφορικοὶ ὕμνοι τοῦ Σολομῶντος ἁρμονικοὶ ὡς πηγὴ κήπων, καὶ ῥυάκων τοῦ Λιβάνου, ὠραῖοι δὲ ὡς τὸ ἄνθος τοῦ Σαρὼν καὶ οἱ κρίνοι τῶν κοιλάδων· τοῦ Ἡσαΐα τὰ ἱερὰ καὶ φλογώδη χεῖλη δὲν ἐκινούντο ὑπὸ κοινὴν μουσαν· οἱ ἐμβριθεῖς καὶ νευρώδεις αὐτοῦ Ἀριθμοὶ, εἶναι ἀθάνατοι ὡς τὴν ἀλήθειαν ἣν ἐδίδασκε καὶ θαυμάσιοι ὡς τοὺς λόγους οὓς ἐπροφήτευσεν. Οἱ θρῆνοι τοῦ Ἰερεμῖα καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰώβ εἶνε πλήρεις πάθους, αἰσθηήματος καὶ χρωματισμοῦ.

Μετὰ τὴν Ἑβραϊκὴν ποίησιν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἔπεται ἡ Ἑλληνικὴ ἥτις διαφέρει τῆς πρώτης ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ αἰσθημα. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο πραγματικῶς προωρισμένη διὰ τὴν ποίησιν, αἱ δὲ λαμπρότεραι καὶ ὑψηλότεραι ἰδέαι ἐξεφράσθησαν δι' αὐτῆς. Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως χρονολογεῖται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ γλῶσσα αὕτη ὡς πολλαὶ ἄλλαι, εἶχε διαφόρους διαλέκτους, αἱ δὲ κυριώτεραι τούτων, ὡς γνωστὸν ἦσαν ἡ Δωρικὴ καὶ Ἰωνικὴ. Ἡ Δωρικὴ διεδόθη κυρίως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς

Ἑλλάδος, ὑπερίσχυσε δὲ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἡ Ἴωνικὴ φυλὴ ἀπ' ἀρχῆς κατέκειτο τὴν Ἀττικὴν, ἀκολούθως δὲ ἐσύστησεν ἀποικίας εἰς τὰς πλησιεστέρας νήσους καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ διάλεκτος αὕτη οὔσα γλαφυροτέρα ἔνεκα τῶν πολλῶν συμφώνων ὑπερίσχυσε πασῶν τῶν ἄλλων καὶ ἀπεκατέστη, οὕτως εἶπεν, ὁ τροχὸς τῆς ποιήσεως. Ὁ Ὅμηρος, Ἡσίοδος καὶ Θεόγνις ἔγραψαν εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην. Τὸ κυριώτερον ὅμως αἴτιον ὅπερ συνέτεινε πρὸς διάδοσιν τῆς Ἴωνικῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐπιρροή ἣν αἱ Ἀθηναὶ ἐξήσκουν ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων. Αὗται ἐθεωροῦντο ὡς ἡ ἐστία τῶν φώτων καὶ τῆς παιδείας· αἱ ὁδοὶ τῆς ἦσαν πλήρεις ξένων καὶ νέων σταλέντων ἐκ τῶν γειτονευόντων μερῶν ὅπως ἐκπαιδευθῶσιν. Ἐκεῖ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι ἐδείδαξαν, ἡ δὲ ῥητορικὴ, φιλοσοφία καὶ ποίησις ἤκμασαν.

Β'.

Ἐδιδάχθημεν ὅτι πᾶν τὸ ὠφέλιμον παρ' ἀνθρώποις τελειοποιεῖται διὰ πολυχρονίου καὶ καταλλήλου καλλιεργείας. Αἱ γνώσεις τῶν ἀρχαίων προστιθέμεναι εἰς τὰς νεωτέρας ἀνακλύψεις καὶ βελτιώσεις, ἐμόρρωσαν βαθμηδὸν ἐκάστην ἐπιστήμην ἢ τέχνην, ἐξ ἀμφιπόλου ἀρχῆς, πραγματικὴν καὶ ἐπωφελεῖν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν. Αὕτη ἅμα ἀναφανείσα μετέβη, ὡς διὰ μαγείας, ἐκ τῆς νηπιακῆς εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν. Ἡ φωνὴ τῆς ἦτο τασσοῦτον μελωδικὴ καὶ γλυκεῖα ὅταν ὁ Δίνος, Ὀρφεὺς, Μουσαῖος καὶ Μελάμπους ἔψαλλον, ὡς ὅταν ὁ Ἀνακρέων, Πίνδαρος καὶ Σαπφὼ ἐτραγῶδουν τοὺς ἀιμμήτους στίχους τῶν.

Ἡ ποίησις παρ' Ἑλλησιν ἦτο πάθος, εἰς δὲ τὸν ὑπεριτεροῦντα ἀοιδὸν ἀπεδίδετο σέβας καὶ λατρεῖα σχεδὸν ἰσόθεος· ὄντως, μέρος τῶν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προσφερομένων δώρων ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἐξέχοντας ποιητάς. Ἡ ποίησις ἦτο ἐπάγγελμα, συνᾶμα δὲ καὶ τέρψις. Παρ' Ἑλλησι

στίχοι ἐπανελαμβάνοντο περίξ τῆς ἐστίας, ἐψάλλοντο ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν τελεταῖς καὶ ἀπηγγέλλοντο ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου. Εἶναι λοιπὸν ἄξιον θαυμασμοῦ ἐὰν ἡ ποίησις παγκοσμίως ἐκτιμωμένη, ὑψηλῶς καλλιεργημένη καὶ συνταυτιζομένη μὲ τὰ ἥθη, ἔθιμα καὶ θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, λέγω, ἐὰν ὑπερπηδήσῃς τὸν φυσικὸν ῥυθμὸν τῆς προόδου ἔφθασε διὰ μιᾶς εἰς τὸν κορυφῶνα τῆς τελειότητος;

Ἐπειδὴ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν παρ' ἀρχαίοις Ἑλλησιν ἠγνοεῖτο, οἱ ποιηταὶ ἐν ταῖς συναθροίσεσιν αὐτῶν ἀπήγγειλλον ἀλλήλοις τὰ τελευταῖα προϊόντα τῆς εὐφυΐας τῶν· διὰ τοῦ μέσου τούτου τὰ ἀθάνατα αὐτῶν ἔργα μετεδόθησαν καὶ διατηρήθησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ἡ δὲ μνήμη ὠξύνετο καὶ ἐβελτιοῦτο, πᾶν ὠραῖον ἐν τῇ ἐκφράσει, κομψὸν ἐν τῷ λέγειν ἢ μέγα ἐν τῇ ἰδέᾳ διεστηρεῖτο ἐν τῇ μνήμῃ· πᾶσα δὲ ἐξοχος ἢ μεγαλοπρεπὴς ἐκφρασις ἐναποταμιεύετο ἐν τῷ νῶ· τὸ ὕψος διωρθεῖτο, τὸ αἶσθημα ἐλεπτύνετο καὶ πᾶν περιττὸν ἢ μικροῦ λόγου ἄξιον ἀπερρίπτετο.

Γ'.

Διάφορα εἶδη ποιήσεως ἐπενοήθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῆς εὐφυΐας τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων. Ὁ ἥρωϊκός, ἱαυθικός, λυρικός καὶ ἐλεγειακὸς εἶχον τοὺς θαυμαστάς τῶν, ἕκαστος δὲ τούτων ἐτελειοποιήθη καὶ ἀπεθανατίσθη. Ὁ Ἀρχίλοχος, ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἔγραψεν εἰς αὐτοσῶντας ἱάμβους, ἐμισήθη δὲ παρὰ πάντων ἔνεκα τῶν σατυρῶν του. Ὁ Τέρπανδρος ἔγραψεν ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον. Ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν ὀλίγων σωζομένων του δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ, εἰλικρίνεια καὶ ἠθικὴ του ἔλαμψαν φαεινέστατα ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῆς αἰσχύνης καὶ ἐξαχρειώσεως.

Ἀκολούθως παρίστανται ἐνώπιον ἡμῶν, κατ' ἄμεσον διαδοχὴν, οἱ ἐννέα λυρικοὶ ποιηταί, ὧν ἡ φήμη συνυπάρξει μὲ τὴν εὐφυΐ-

αν, καὶ ὧν τὴν δόξαν οὐδεὶς δύναται νὰ περιστείλῃ. Ἐκ τούτων διαπρέπουσιν ὁ Ἀλκμάνος, Στησίχαρος, Σιμωνίδης, Πίνδαρος, Ἀνακρέων καὶ Σαπφώ· εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐκτὸς τοῦ Ἀλκμάνου καὶ Πινδάρου, πάντες οἱ λοιποὶ ἐγεννήθησαν ἐν τοῖς Ἀσιατικοῖς παραλίοις, ἢ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Τὸ ὥραϊον καὶ βαλσαμῶδες κλίμα, ὁ αἶθριος καὶ καθαρὸς οὐρανός, αἱ εὐθαλεῖς κοιλάδες, οἱ κελαρύζοντες ῥύακες, συνέτεινον τὰ μάλα πρὸς ἀναζωοποιήσιν τοῦ ποιητικοῦ ἐκείνου αἰσθήματος, ὑπερδιεχύθη εἰς μελωδικωτάτους ὕμνους. Ἡ ζωηροτάτη καὶ ἀκόλαστος Σαπφώ ἔγραψε πολλὰ καὶ ἀμίμητα λυρικά ποιήματα. Ἡ ὑψηλὴ καὶ γόνιμος αὐτῆς φαντασία ὑπάρχει ἐν τῶν μεγαλειτέρων θαυμάτων τῆς ἀρχαιότητος. Αὕτη ἐπενόησε τὸ Σαπφικὸν μέτρον ὑπερ εἶναι μουσικώτατον καὶ ῥυθμικώτατον. Ὁ νοῦς τῆς εἶχεν ὅλην τὴν πρωτοτυπίαν καὶ ἰσχὺν τοῦ ἀνδρός, πρὸς δὲ τὴν τρυφερότητα καὶ χάριν τοῦ ὥραϊου τῆς φύλου. Ἐπὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκμάνου, ὁ Κυντιλιανός καὶ Ὡράτιος πλεῖστα ὅσα ἐγκώμια ἐπιδαψιλεύουσιν. Λέγεται ὅτι οἱ στίχοι τοῦ Ἀνακρέοντος μοσχοβόλοισιν οἴνου· τοῦτο δικαίως δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ ἔρωτός του, προσπαθοῦντος νὰ καταπνίξῃ τὴν λύπην του ἐντὸς τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ φαντασία του ἐξήπτετο, αἱ ἰδέαι του ἔρρεον καθαφαὶ καὶ ἐλεύθεραι ὥς ὁ ἐκ τῆς φιάλης του οἶνος.

Ὁ Πίνδαρος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων ἦτον ὁ μεγαλύτερος λυρικὸς ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος. Τὰ μόνα διασωθέντα αὐτοῦ ποιήματα εἶνε τὰ Ἐπινίκια, τὰ δὲ ἄλλα μετὰ τῆς Παρθενείας του ἀπωλέσθησαν, καὶ οὐδὲν γινώσκωμεν ἐκτὸς ἐκείνων ἅτινα οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ποιηταὶ καὶ κριτικοὶ δι' ἀμυδροῦ φωτός μετέδωκαν ἡμῖν. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ὁ χρόνος συγκαταστρέφει τὸ ὥραϊον καὶ ὠφέλιμον μετὰ τοῦ ἀνωφελοῦς καὶ βδελυροῦ τοσοῦτον ἀνηλεῶς!

Δ'.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ὦδαί καὶ ἀπλούστερα εἶδη ποιήσεως ἦσαν τὰ προϊόντα τῆς εὐφυΐας τῆς μεταγενέστερον δὲ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς κοινωνίας βελτιουμένων, σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα διεδύχοντο τὰ κωμικὰ καὶ μικροῦ λόγου ἄξια. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εὐρίσκομεν ποιητὰς οἷον τὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλῆν, Εὐριπίδην καὶ τὸν κωμικὸν Ἀριστοφάνην. Ἡ φαντασία τῶν ἡτοπλήρης ποιητικοῦ πυρός, ἡ γλῶσσα τῶν ἰσχυρὰ καὶ ἐπιτυχῆς, αἱ εἰκόνες τῶν καλῶς ἐκλελεγμένων καὶ μετὰ πλείστης ὁσῆς κομψότητος καὶ φιλοκαλίας διεσκορπισμέναι ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀληθῶν τραγικῶν ποιητῶν ὁ Σοφοκλῆς ἴσως κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Αὐτὸς συνηγωνίσθη οὐ μόνον μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ Εὐριπίδου, Ἀριστίᾳ, Ἀγάθου καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ υἱοῦ Ἰοφῶνος· ἔλαβε δὲ τὸ βραβεῖον εἰκοσάκις, πολλάκις τὸ δεύτερον καὶ οὐδέποτε τὸ τρίτον. Αὐτὸς ὑπερασπίσθη ἀνδρείως τὴν πατρίδα του ἐν χαλεποῖς καιροῖς, καὶ ἠγωνίσθη πολλάκις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς, καὶ τοι προὔτιμα μᾶλλον τὸν μονήρη καὶ ἀπλοῦν βίον ἢ τὰς πομπὰς καὶ δόξας τοῦ στρατοπέδου. Αἱ καταστροφαὶ δὲ ὑπέστη διαρκούντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατεθόλωσαν τὸ πνεῦμά του, ἐσχότισαν τὴν φαντασίαν καὶ ἐξενεύρισαν τὸ σῶμά του. Ἡ αἰσχυρὰ διαγωγὴ τῶν τέκνων του, κατηγορούντων αὐτὸν ὡς φρενοβλαβῆ ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ν' ἀρπάσῃ τὴν περιουσίαν του, ἐπεβάρυναν ἐτι μᾶλλον τὰς δυστυχίας του καὶ ἐνίσχυσαν τὰς ἀσθενείας του. Τὴν αἰσχυρὰν ταύτην κατηγορίαν ὁ πολὺς πρεσβύτης διέψευσεν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν· «Ἐὰν ἦμαι ὁ Σοφοκλῆς,» εἶπεν αὐτός, «δὲν εἶμαι ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἂν ὅμως ἦμαι ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ μου δὲν εἶμαι ὁ Σοφοκλῆς.» Εἶτα λαβὼν τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ

Κολωνῷ ἀνέγνωσε τὸν πλήρη καλλοῦ καὶ ποιητικῆς φαντασίας χορόν :

« Ἐείππου, ξένε, τὰςδε χώρας. »

Ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ θεωρεῖται μετὰ τὴν Ἀντιγόνην ὡς τὸ ὡραιότερον δράμα τοῦ Αἰσχύλου, ἀναγινώσκεται δὲ καὶ θαυμάζεται παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων. Ὁ αὐτομικὸς χαρακτὴρ τοῦ Σοφοκλέους ἦτον ἐντιμος, ἥρεμος καὶ ἀγαθός. Ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ τὰ πάθη τοῦ ὑπῆρξαν ταραχώδη· προϊόντος ὁμοῦ τοῦ χρόνου ἐμετριάσθησαν. Αὐτὸς συνείθιζε νὰ λέγῃ : « Εὐχαριστῶ τὸ γῆράς μου, διότι μὲ ἀπήλλαξεν ἐκ τῆς τυραννίας τῶν ὀρέξεών μου. » Ἡ Ἠλέκτρα καὶ ὁ Θυήσκων Ἡρακλῆς εἶναι ἔμπλεα τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀποτελούσης τὴν ἀληθῆ ποίησιν. Ὁ Εὐριπίδης τολμῶ νὰ εἰπῶ ὑπερεῖχε τοῦ Σοφοκλέους ἔνεκεν τῆς αὐστηρᾶς αὐτοῦ ἠθικῆς καὶ διὰ τὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν διακαῆ ἔρωτα, καὶ αὕτη εἶναι ὑπεροχὴ περὶ ἧς, καὶ ὁ χρόνος ἐὰν μοι ἐπέτρεπε νὰ γράψω, πολλὰ ὀλίγα ἤθελον εἶπει.

Ὁ Αἰσχύλος φαίνεται ὅτι ἐκ νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς Μούσης Μελπομένης. Ὁ Πausanias λέγει : « Ἐφη δὲ Αἰσχύλος μεираκιον ὦν καθεύδειν ἐν ἀγρῷ φυλάσσειν σταφυλὰς, καὶ οἱ Διόνυσον ἐπιστάντα κελεῦσαι τραγωδίαν ποιεῖν· ὡς δὲ ἦν ἡμέρα, πείθεσθαι γὰρ ἐθέλειν, ῥᾶστα ἤδη πειρώμενος ποιεῖν. » Τὸ πνεῦμα τοῦ Αἰσχύλου ἔτεινε μᾶλλον πρὸς τὸ τραγικὸν καὶ ὡραῖον, ἢ εἰς τὸ παθητικὸν καὶ τραγικόν.

Β'.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ὁ Ἀθηναῖκος χαρακτὴρ ἦτο εὐμετάβλητος· πᾶν ὅ,τι σήμερον ἀνεβίβαζον μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, τὴν ἐπαύριον ἐξυβρίζαν καὶ κατεδίωκον· ὅ,τι τὴν μίαν ἡμέραν ἐθεοποιούν, τὴν ἀκόλουθον περιεφρόνουν καὶ ἔσκωπτον. Ὁ ἀνὴρ ὅστις σήμερον ἐκράτει τὸ σκῆπτρον τῆς ἰσχύος καὶ ἐξουσίας, ἐκτιμώμενος καὶ σεβόμενος ὑπὸ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου, τὴν αὔριον ἐξωστρακίζετο ἢ καταδικαζετο εἰς θάνατον.

Ἀναμφιβόλως τοῦτο ἦτο τὸ κυριώτερον αἷτιον ὅπερ ἔδωκε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ Ἀριστοφάνης ἦτο τολμηρὸς, πλὴν σώφρων πατριώτης, ἡγάπα ὑπερβολικῶς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ αὐτὰς πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὐκλειαν καὶ δόξαν. Διεκωμώδησε τοὺς σημαντικωτέρους τῶν συγχρόνων του, μὴ φεισθεὶς μηδὲ αὐτοῦ τοῦ σεβασμίου καὶ σοφοῦ Σωκράτους, τοῦ διδάξαντος τὴν ἑλλ. νεολαίαν παρὰ τὰς ὀχθὰς τοῦ Ἰλισσοῦ ἢ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλαιοδένδρων τὰς ἐξοχωτέρας διδασκαλίας τῆς θρησκείας καὶ ἠθικῆς, ἐξυβρίσας αὐτὸν ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τοῦ « Αἰ Νεφέλαι. » Ἀλλ' αἰσχρὸς ἀνεξίτηλον διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν Ἀθηναίων τῶν καταδικασάντων αὐτὸν εἰς τὸν μαρτυρικὸν τοῦ δηλητηρίου θάνατον !

Ἐν Ἀθήναις ὑπάρχουσι πλεῖστα ἔσα διεγείροντα τὴν περιέργειαν, ἀναπτύσσοντα τὴν φαντασίαν, θέλγοντα τὴν ὄρασιν καὶ ἠδύνοντα τὴν γεῦσιν. Τὰ ὡραιότερα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐγεγρόντα ἐκ τοῦ τάφου τῶν αἰώνων ὅπως μαγεύσωσι τὸν κόσμον, τὰ ἀναπνέοντα μάρμαρα τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, τὸ βῆμα τοῦ Δημοσθένους, τὸ σιωπηλὸν θέατρον, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, ἡ Ἀγορὰ, ὁ Ἀρειος Πάγος, αἱ μεμονωμέναι στήλαι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὁ ναὸς τοῦ Θυσέως, τὸ Ἐρεχθεῖον, ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ τὸ Δύκειον, ὁ Ὑμηττὸς μὲ τὸν ἀένναον θόρυβον τῶν μελισσῶν του, ὁ Ἰλισσὸς καὶ Κηφισσὸς, ὁ Ἐλικὼν καὶ Παρνασσὸς, ἡ πηγὴ τοῦ Ἀγωνίπα καὶ τὰ καθαρὰ ρεῖθρα τῆς Κασταλίας, ὁ Μαραθὼν, Σαλαμῖς καὶ Θερμοπύλαι, τὸ ἐξοχὸν ἐκεῖνο Μουσεῖον, πλήρες λαμπρῶν ἀρχαιοτήτων παντὸς ἔθνους καὶ αἰῶνος· βιβλιοθήκαι μὲ τοὺς ἐκλεκτοτέρους φιλολογικοὺς τόμους, — καὶ ταῦτα ὑπὸ οὐρανὸν καθαρὸν καὶ αἴθριον ἐν τῷ μέσῳ φύσεως ἐστολισμένης δι' ὄλων τῶν ἀμιμήτων θελγῆτρων ἅτινα ἡ θεία χεὶρ τοσοῦτον ἀφειδῶς ἐπιδαψίλευσεν αὐτῇ. Ἀλλ' ἐξ ὅλων τούτων τῶν γοήτρων ἅτινα ἔχουσι

τὴν ἰδιόζουσαν αὐτῶν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ νο-
 ὤς, τῆς μνήμης αὐτοῦ καὶ τῶν αἰσθημάτων
 τῆς καρδίας μας· ἐκ πάντων τῶν ἱερῶν τού-
 των σκηνῶν τῶν ἀποθανατισθεῖσων διὰ τῆς
 ποιήσεως καὶ τῆς ἱστορίας, οὐδὲν ὑπῆρξεν
 εἰς ἐμὲ τοσοῦτον προσφιλές καὶ συγκινητι-
 κὸν ὅσον ἡ εἰρκτὴ τοῦ Σωκράτους. Ἀδύνα-
 τον νὰ περιγράψω τὰ αἰσθήματα τῆς καρ-
 δίας μου, ὅτε κατὰ πρώτην φοράν ἐπεσκέ-
 φθην τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην εἰρκτὴν, ἐν ᾗ ὁ
 ἀδάμαστος καὶ ἀπτόητος τῆς ἀληθείας καὶ
 ἠθικῆς ὑπερασπιστὴς ἐκλείσει διὰ παντός τὸ
 ἄδακρυ ὄμμα του, ὅπερ προεῖδεν ἀληθείας
 τὰς ὁποίας μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐκα-
 τονταετηρίδων ὁ ἱερὸς Παῦλος ἐμπλεὺς
 Πνεύματος Ἁγίου ἐκήρυξεν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου
 Πάγου, ἐν τῷ μέσῳ κατεδαφισμένων ναῶν
 καὶ σιωπηλῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀποπλανη-
 μένους πλὴν σεβασμίους σοφοὺς τῆς Ἀγο-
 ρᾶς. Ἀναπαύθητι, ὦ θεῖε Σώκρατες! Ἀ-
 ναπαύθητι! Ἡ Ἑλληνικὴ δικαιοσύνη κα-
 τώρθωσε νὰ κλείσῃ τὰ χεῖλη σου, ἀλλὰ δὲν
 ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ τὴν πρόοδον τῶν
 μεγάλων ἀληθειῶν τῶν παρὰ τῶν πελιδνῶν
 χειλέων σου προφερθεῖσων, καὶ διὰ τοῦ θα-
 νάτου σου ἐπισφραγισθεῖσων.

Τὴν ἀμάραντον δάφνην δι' ἧς ἔττεψες
 τὴν πολιάν σου, οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ σοὶ
 ἀφαιρέσῃ. Οὐδεὶς σοφὸς τοῦ κόσμου τούτου,
 οὐδεμία φιλοσοφία θέλει ἐπισκιάσῃ τὸν λαμ-
 πρόν σου ἀστὲρα τὸν τοσοῦτον φεινῶς
 λάμποντα. Τὸ ὄνομά σου, ὦ θεῖε Σώκρα-
 τες, ὁ πεπαιδευμένος καὶ φίλος τῆς ἀρετῆς
 καὶ τῆς ἠθικῆς ὀφείλει πάντοτε νὰ προτά-
 ξῃ. Ναί! Ἐν ὅσῳ ἀνθρώπινος καρδία θὰ
 πάλῃ, καὶ ἀνθρώπινος γλῶσσα θὰ λαλήῃ,
 ἡ μὲν θὰ διαφυλάττῃ τὸ ἱερόν σου ὄνομα, ἡ
 δὲ θὰ διασαλπίζει τὴν φήμην σου ἀπαντα-
 χοῦ τῆς γῆς ἐν ὅσῳ οἱ αἰῶνες θὰ διαδέχων-
 ται ἀλλήλους, διότι σὺ πρῶτος ἐδίδαξες εἰς
 τὸν ἄνθρωπον τὸ ὑψηλὸν μάθημα τοῦ «Γινῶ-
 θι σαυτὸν,» καὶ ἀποκατέστης ὁ θεμελιωτὴς
 τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης, ἣν πᾶς ἐνάρκτος ἐκ-
 τιμᾷ, «διότι ὁ θρόνος τῆς ἐνυπάρχει εἰς τὸν
 κόλπον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ φωνὴ τῆς εἶναι ἡ
 ἀρμονία τοῦ παντός.»

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β'.)

ΣΤ'.

Ἡ ποίησις εἶναι αἰσθημα ἐμφυτευμένον,
 κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐν τῇ φύσει ἐκά-
 στου ἀνθρώπου· αὐτὸ ἐνυπάρχει ὑπὸ τὰ
 ῥάκη τοῦ πένητος καὶ ὑπὸ τὴν χρυσοῦ-
 φαντον τοῦ μονάρχου χλαμύδα, ἀναπτύσ-
 σεται δὲ κατὰ τὰς διαφορὰς ἀναφυομένας
 περιστάσεις. Αἱ διχόνοιαι αἵτινες ἐν ταῖς
 ἡμέραις τοῦ Ὀμήρου διετάραττον τὰς
 πόλεις τῆς Ἰωνίας, ἐξύψωσαν τὴν φαντασί-
 αν τοῦ μέχρι τῆς ἀκμῆς τῆς ποιητικῆς ἐ-
 κείνης παραφροσύνης ἥτις τὸν ἐνίσχυσεν νὰ
 ψάλλῃ:

«Μῆνιν ἄειδε, Θεὰ, Πηληϊάδεω Ἀχι-
 λῆος.

Οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἀχαιοῖς ἄλγε'

ἔθηκεν.»

Ἀλλὰ φεῦ! ἡ καλικάλαδος αὐτῇ ἀηδὼν
 τῆς Ἰωνίας δὲν εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλι-
 ναι· οὐδένα φίλον νὰ τὸν ὑποδεχθῇ, οὐδε-
 μίαν καλύβην νὰ τὸν προφυλάξῃ, ἀλλὰ περι-
 επλανᾶτο ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, «ἄνευ φίλου,
 μελαγχολικὸς καὶ βραδύς.» Ὅταν ἡ νύξ
 ἤπλωνε τὰ σκοτεινὰ τῆς πτερᾶς, ἐπακομβοῦσε
 τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐπὶ σωροῦ χόρτων, καὶ
 τὴν μὲν γῆν εἶχε διὰ κλίνην, τὸν δὲ οὐρανὸν
 διὰ παραπέτασμα. Ὅταν ἡ ἡὼ ἐνεφανίζετο
 ἐπὶ τῶν δροσοσταλάκτων πλοκάμων του,
 ἀνελάμβανε τὰς περιπλανήσεις του πρὸς ζή-
 τησιν ποιμένος ὅπως τῷ ἀπαγγεῖλῃ ὥδην·
 τινὰ καὶ λάβῃ ὡς ἀντάλλαγμα τεμάχιον
 ξηροῦ ἄρτου. Τοιοῦτος ἐτελεύτησεν, ἐτάφη,
 ἀλλὰ δὲν ἐλησμονήθη, διότι ἐγκατέλειπε
 κολοσσαῖον θησαυρὸν, αἱ δὲ πλουσιώτεραι
 πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἐφιλονείκη-
 σαν διὰ τὴν τιμὴν τῆς γεννήσεώς του.

Ἐξ ὅλων τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἡ
 Ἰλιάς θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του·
 αὐτὸ ἵσταται ὡς αἰώνιον μνημεῖον εὐφυΐας,
 ἀκλόνητον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν αὐστηρο-
 τέρων κριτικῶν, ἀποθαρρύνον τοὺς τολμῶν-
 τας νὰ τὸ προσεγγίσωσι· διὰ τοῦ ὑπερφυ-
 οῦς αὐτοῦ καλῆμου τοσοῦτον προσφυῶς πε-
 ριγράφει ἕκαστον τῶν θεῶν, ὥστε καὶ αὐτο

οἱ ἴδιοι δικαίως δύνανται νὰ καυχῶνται. Ὅταν περιγράψῃ τρικυμίαν, ὑπερβαίνει τὴν τρομερὰν λαίλαπα τῆς ἐρήμου ἢ τὸν θηριώδη ἀνεμοστρόβιλον τῶν τροπικῶν. Ἐκαστος τῶν ἡρώων τοῦ ἔχει ἰδιάν τινα προσηγορίαν. Οὐδέποτε περιγράφει τι διὰ γυδαίων λέξεων ἢ φράσεων, ἀλλὰ ἐν τῇ ἐξόχῳ αὐτοῦ πτήσει ἐγκαταλείπει ὀπισθὲν τοῦ πᾶν κοινὸν ἢ ἄηθες. Ἡ παγκόσμιος εὐφυΐα τοῦ συμπεριέλαβεν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πᾶν ἀντικείμενον τῆς φύσεως, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐγκατέλειψεν ἢ μιμητάς. Ὁ Τάσσος δὲν ἀπηξίωσε νὰ καλέσῃ τὴν μοῦσάν του ἐκ τοῦ Πίνδου, ὑψωσε δὲ τὴν φωνήν του καὶ ἐτόνισε τὴν λύραν τοῦ ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν ἐκείνης ἦτις :

... «*Su nel cielo fra i beati cori
Hai di stelle immortali un aurea
corona.*»

Ἐδανείσθη καὶ ἐμιμήθη τὸν ἀρχαῖον ποιητὴν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γολφρέδος, Ἀργάντης, Ρινάρδος, Ἀρμίνδα καὶ Χλωρίνδα, οὐδὲν ἢ ἄλλο εἶναι ἢ ἀπομιμήσεις τῆς Ἰλιάδος. Καὶ αὐτὸς ὁ Μίλτων, ὅστις καυχώμενος λέγει ὅτι «σκοπεύει νὰ πετάξῃ ὑπεράνω τοῦ Ἰωνικοῦ Ὄρους,» ἐδανείσθη πολλὰς φράσεις καὶ μεταφοὰς ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ.

Ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐλευθερία εἰσὶν ἀδιαχώρισται, ὥς ἀγαπηταὶ δίδυμοι ἀδελφαὶ ὁδεύουσαι μὲ ἡνωμένας τὰς χεῖρας. Ἰπάρχει συμπαθητικὸς τις δεσμὸς ἐνόμων αὐτὰς ἀδιαχωρίστως. Ἀμφότεραι ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ἐθύλχσαν τὸ αὐτὸ γάλα, ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ὁ ἴδιος τάφος θέλει δεχθῇ τὸ ὠραῖον τέρμα τοῦ σταδίου τῶν. Ἡ τύχη τῆς μιᾶς ἐστὶ ἡ τύχη τῆς ἐτέρας. Ὅταν ἀνθῇ, ἡ μία ἢ ἄλλη ἀπολαμβάνει ἰσχὺν καὶ ὠραιότητα· ἐὰν αὕτη καταπατῆται, κ' ἐκείνη μαραίνεται καὶ ἀποθνήσκει. Καθὼς ὅταν δενδρίδιόν τι τρεφόμενον ἐν παχείᾳ γῇ καὶ διὰ καθαροῦ ἀέρος ἀνοίγει τὰ φύλλα τοῦ καὶ προεκτείνει τοὺς κλάδους τοῦ εἰς ὠραῖον καὶ σύμμετρον δένδρον, οὕτω καὶ ἡ ποίησις ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς ἐλευθερίας προεκτείνεται εἰς λαμπρὸν καὶ ἔξοχον σύστημα προ-

τιθέμενον νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ τιμαλφῇ συμφέροντα ἐκάστου λαοῦ καὶ διαιωνίσῃ τὰς ἀθανάτους πράξεις τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν.

Ὅταν ὁ ἥλιος τῆς Ἑλληνικῆς δόξης ἔδυσεν ὅταν ἡ Ἀκρόπολις ἠτιμάρθη, καὶ ὁ Παρθενὼν ἐβεβηλώθη· ὅταν οἱ ἐνάρτεοι καὶ ἐνδοξοὶ πολῖται ἐξωρίσθησαν, ἀμαθείς δὲ καὶ ἀνδράποδα προεβιβάσθησαν εἰς τὰς ὑψηλότητας θέσεις τοῦ Κράτους, τότε ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐλευθερία μὲ δεδγκρυπμένους ὀφθαλμοὺς ἐγκατέλειψαν τὰς σκηνὰς τῆς νεανικῆς αὐτῶν εὐδαιμονίας καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀρχαίας αὐτῶν εὐκλείας καὶ δόξης :

»*Then the sad Nine in Greece's evil hour,
Left their Parnassus for the Latinian
plain.*»

Z'.

Τὸ πατριαστικὸν πνεῦμα τῶν Ῥωμαίων δὲν εἶχεν εἰσέτι μορφωθῇ· οἱ συνεχεῖς πολέμοι οὐδόλως ἐπέτρεπον αὐτοῖς νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ποίησιν. Καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν παρῆλθον πλεῖστοι ὅσοι αἰῶνες πρὶν τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως ἀναπτυχθῇ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Μόνον ἐν ταῖς ἐπισήμοις αὐτῶν τελεταῖς ἐφαλλον ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἥρωας, καὶ οὗτοι ἦσαν γεγραμμένοι ἐν ἀτελεστάτῃ στιχουργίᾳ.

Ὁ Ἐννιος θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τῆς Ῥωμαϊκῆς ποιήσεως. Οὗτος ἔζησε περὶ τὰ 270 π. χ. Τὸ μέτρον τοῦ δὲν εἶναι διόλου ἀρμονικόν, αἱ δὲ ιδέαι τοῦ εἰσὶ κοιναί. Αὐτὸς ἀσυστόλως ἀντέγραψεν ἐκ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων, καὶ ἐφαντάζετο ὅτι τὸ μιμεῖσθαι ἦτο τὸ αὐτὸ μὲ τὸ εὑρεῖσθαι πρὸς τοῦτοις ἡ μωρία τοῦ ἐφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε πρᾶσεπάθει νὰ πείτῃ τοὺς πατριώτας τοῦ ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Ὀμήρου ἀνέζησεν ἐν αὐτῷ. Ὁ Aulus Gellius πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἐτελεύτησε γέρον· τὰ δὲ ἀξιολογώτερα αὐτοῦ ἔργα εἰσὶ «Τὰ Χρονικά,» ἃτινα συνέγραψε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του. Τὸ ποίημά του «*Phagetica*» εἶναι τῷ ἐραστῇ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἀξιο-

περίεργον εἶδος ποιήσεως. Ἐν αὐτῷ διαπραγματεύεται περὶ χάσεων καὶ μαγειρικῆς μὲ τὸν ἀφελέστατον καὶ ἀπλούστατον ἐκείνον τρόπον, ὃν ὁ Ἡσίοδος μετεχειρίσθη εἰς τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέρας του». Ἐν αὐτῷ προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ τὸν νέον χωρικὸν τίνι τρόπῳ νὰ ὑποζευγνύῃ τοὺς βόας του, νὰ σπείρῃ τὸν σῖτόν του καὶ νὰ συνάξῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἀποθήκῃ. Αὐτὸς δικαίως δύναται νὰ ἐπικληθῇ «Ὁ Ποιητὴς ὅστις ἔψαλλε περὶ ποιήσεως κρέκτος καὶ λίπους» ὡς ὁ Ἀρχίστρατος ὁ Ἐπικούριος.

Μετὰ τὸν Ἐννιον ἔπεται ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος, οὗτινος τὰ ποιητικὰ ἔργα εἰσὶ κεφαρτωμένα ἐλληνικῶν ἰδιοτισμῶν, αὐτὸς ἀνέπνευσε τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Λίσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ἥτις ὑπῆρξεν ὅμως πολὺ λεπτὴ διὰ τὴν ἀναπνοήν του. Ὁ Νανίος ὅστις ὑπερέτησεν ἐν τῷ Πανικῷ πολέμῳ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν του εἰς στίχους, ἀλλ' ὁ κάλαμός του εἶπενε μᾶλλον πρὸς τὴν σάτυραν. Οὗτος διεκωμῶδησε μετὰ τῆς μεγαλητέρας πικρίας τὰ ἐλαττώματα τῶν Ὑπάτων καὶ Γερουσιαστῶν. Ὁ διαπρεπέστερος τῶν πεπαιδευμένων καὶ μεγαλύτερος διοικητὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξε τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ὀργῆς του καὶ τὸν ἐξύβρισεν ἀνιλεῶς καὶ ἀφειδῶς ὡς ὁ Ἀριστοφάνης τὸν θεῖον Σωκράτην.

Ἡ ὥραιότης, ἁρμονία καὶ τὸ ἔξοχον τῆς ποιήσεως ἤρξατο ἤδη νὰ ἐκτιμᾶται παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Ὁ *Plautus*, *Pacuvius*, *Aecius*, *Catullus*, *Tibullus* καὶ *Propertius* ἐκαλλιέργησαν τὴν ποίησιν μετὰ πλείστης ὅσης ἐπιτυχίας, τὸ δὲ ζωηρόν, καθαρὸν καὶ πλήρες ἁρμονίας ὕψος τῶν ἀπεθανάτισεν αὐτούς. Αὐτοὶ πρὸ αἰώνων ἀνεπαύθησαν ἐν τῇ τοῦ τάφου τῶν, τὰ δὲ ὅσῃ τῶν ἀνεμίχθησαν ἤδη ἐν τοῖς κόλποις τῆς μητρὸς τῶν, ἀλλὰ τὸ μνημεῖον ὅπερ διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτῶν ἔργων ἀνήγειρον, θέλει ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ θαυμάζεται μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου.

Μετὰ τοὺς ποιητάς, οὓς ἤδη ἀναφέραμεν, ἔπονται οἱ τῆς Αὐγουστιανῆς ἐποχῆς, Λούκιος, Ὀβίδιος, Ὁράτιος καὶ Βιργίλιος. Οὗ-

τος ἤδη ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ῥωμαϊκῆς ποιήσεως. Ὑπὸ δὲ τὴν προστασίαν τοῦ εὐγενεστάτου ἐκείνου μονάρχου, ἔφθασεν εἰς τὸν κολοῦνα τῆς δόξης τῆς. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀναφερθέντων, οἱ πρῶτοι δύο ἔσπεσαν τὴν πολιάν τῶν κεφαλῇν δι' ἀμαράντου δάφνης καὶ εἰσὶν ἄξιοι τῆς μελέτης τοῦ κριτικοῦ καὶ πεπαιδευμένου, οἱ τελευταῖοι ὅμως, Ὁράτιος καὶ Βιργίλιος, εἰσὶν οἱ κορυφαῖοι. Ὁ Ὀβίδιος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐσύχναζεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Αὐγούστου — τὸ κέντρον, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἄσυλον ἐκάστου εὐφυοῦς καὶ πεπαιδευμένου ἀνδρός. «Αἱ Μεταμορφώσεις του», εἶναι προῖον ἐξόχου εὐφυΐας, ἀποτελοῦν μίαν τῶν κραταιοτέρων στηλῶν τῆς Λατινικῆς ποιήσεως. Ἡ τέχνη τοῦ ἔρωτος εἶναι περιπεπλεγμένη μὲ τὰς ὠραιότερας παρωδίας καὶ μὲ τὸ ἁρμονικώτερον καὶ κομψότερον μέτρον, καίτοι βρίθκει ἐκ τῶν ἀπρεπεστέρων περιγραφῶν καὶ τῶν χαρμεπεστέρων αἰσχροτήτων, ὅπερ καὶ παρεκίνησε τὸν Αὐγουστον ὅπως τὸν ἐξορίσῃ καὶ συνάμα διακυρήξῃ ὡς τὸν διαφθορέα τῶν ἡθῶν τῆς νεολαίας καὶ ἐν γένει τῆς κοινωνίας ὀλοκλήρου· διῆλθε δὲ τὸν βίον του εἰς ξένην καὶ ἀφιλόξενον γῆν, τελευτήσας ἐν μέσῳ τῶν χυδαιοτέρων καὶ μᾶλλον βαρβάρων καὶ ἐτάφη ἄνευ τῆς ὀφειλομένης ἐπικηδείου πομπῆς τῷ ἐνδόξῳ τεθνεῶτι.

Ὁ Ὁράτιος λέγει, «Ἡ πενία μ' ἐβίασε νὰ γράψω στίχους» καὶ «*Res Augusta do-mi*». Ἐνεκα πολιτικῶν λόγων, ἐπισκεφθεὶς τὴν ὥραίαν καὶ πολύανδρον Ῥώμην, εὐρέθη ἄνευ φίλων ἄνευ μέσων συντηρήσεως καὶ ξένος εἰς ξένην γῆν. Ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ἐκείνῃ θέσει ἔπρεπε νὰ πράξῃ τι, ἐπομένως κατέγεινεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἀμέσως ἐθαυμάσθη καὶ ἐφιλοξενήθη. Ἡ εὐφυΐα τὸν ἀνεγνώριεν ὡς τὸν ἀδελφόν τῆς καὶ αἱ θύραι τοῦ πλούτου ἠνεώχθησαν ὅπως τὸν ὑποδεχθῶσιν. Ὁ Μαικήνας, ὅστις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ὑπερασπιστὴς τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ἐδωρήσατο αὐτῷ λαμπρὸν μέγαρον ἐπὶ τοῦ Ἑσκουλιανοῦ λόφου καὶ ὥραίαν ἔπαυλιν ἐν τῷ Τιβέρι ἐνθα διήρχετο τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον συγγράφων τὰ ποι-

ητικά αὐτοῦ προϊόντα. Ἐνεκα τῆς μεγαλοδωρίας ταύτης τοῦ Μαικήνα, ὁ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ αὐτὸν « Ἐνδοξον γόνον τῶν βασιλέων, ὑπερασπιστὴν καὶ δόξαν του. »

Ἐὰν ὁ Ὁράτιος ἀνετρέφετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυτελείας, ἐὰν ἡ κολακεία ἤθελε καυστηριάσει τὰ πτερὰ τῆς εὐφυΐας του, ἐὰν τὰ πλούτη ἤθελον ἐξασθενήσῃ τὰς νοεράς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ σκοτίσει τοὺς ὑψηπετεῖς αὐτοῦ διαλογισμοὺς, τότε ἡ λατινικὴ φιλολογία ἤθελεν εἰσθαι ἀτελής, εἰς δὲ τῶν φαινοτέρων ἀσέρων ἤθελε λείπει ἐκ τοῦ γαλαξία τῆς δόξης της.

Ἡ ποίησις τοῦ Ὁρατίου εἶναι ἐξ ἐκείνου τοῦ εὐκόλου εἶδους, ὅπερ ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ· εἶναι καταληπτὴ διὰ τὸν ἀμαθὴ ὅσον καὶ διὰ τὸν πεπαιδευμένον. Τὸ μέτρον του εἶναι ἁρμονικὸν καὶ τὸ ὕψος του ἐν γένει νευρώδες, γλυκὺ καὶ ἀξιοπρεπές, ἕκαστος δὲ στίχος του ρέει διαυγὴς καὶ καθαρὸς ὡς τὸ ὕδωρ τῆς Βαυδουσίας πηγῆς του.

Ἡ εὐφυΐα αἰεὶ συναισθανομένη τὴν ἀξίαν της καίποτε ἐπισφραγίζει αὐτὴν διὰ τοῦ εὐγλωττοτέρου ἐλεγείου, ἐξερχομένου ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἰδίου ποιητοῦ. Ἀκροάσθητε τοὺς γλυκυφθόγγους ἤχους τῆς λύρας τοῦ Ὁρατίου· « Ἀνήγειρον δι' ἑμαυτὸν μνημεῖον ἰσχυρότερον τοῦ χαλκοῦ, καὶ λαμπρότερον τῶν βασιλικῶν πυραμίδων, ὅπερ οὐτε καταστρεπτικὴ λαίλαψ, οὔτε ὁ πᾶν ἄφανίζων χρόνος, οὔτε ἡ πτῆσις τῶν αἰώνων οὔτε *Omnia moriatur*, θέλουσι καταστρέψει. » (ἀκολουθεῖ).

**

ΤΥΦΩΝ ΕΝ ΤΗ ΙΝΔΙΚῃ (α).

Ὡς γνωστὸν, ὁ Γάγγης ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης διὰ πολλῶν βραχιόνων, ὧν οἱ δύο ἀπώτατοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων 300 ἕως 400 χιλιόμετρα. Ἡ νῦν πρω-

α Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἠρανίσθημεν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς γαλλικῆς « Ἐπιστημονικῆς Ἐπιθεωρήσεως ».

τεύουσα τῆς διοικήσεως ἢ προεδρίας τῆς Βεγγάλης καὶ ἀπάσης τῆς ἀγγλικῆς Ἰνδίας εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ Χώγλυ (*Hoogly*) ἢ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἀρχαία τῆς Βεγγάλης πρωτεύουσα, Δεέκα, εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος ἢ ἀρχαίου Γάγγου, σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς ἐνώσεως τοῦ κυρίως Γάγγου καὶ τοῦ Βραχμαπούτρ. Τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἰνδικῆς ἐξηφάνισεν ἡ φοβερὰ καταιγὶς ἥτις ἐνέσκηψε τὴν 19[34] ἀπελθόντος Ὀκτωβρίου, περὶ ἧς ἅπασαι αἱ ἐφημερίδες ἀνέφεραν.

Πρὸ δεκατριῶν ἐτῶν (τὴν 5 Νοεμβρίου 1864 ἔ.ν.) δεινὴ θύελλα ἐνέσκηψεν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βεγγάλης· ἡ καταστροφὴ ὅμως δὲν ἀπεδείχθη τόσον μεγάλη. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ δέλτα τοῦ Γάγγου, προφυλασσομένον ὑπὸ ἀναχωμάτων καὶ ἄλλων ἔργων, ἐκτελεσθέντων περὶ τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἰνδικῆς, δὲν ὑπέστη τοιαύτας συμφοράς, καὶ τοι ἡ θεομηνία δὲν ἦτο μικρά.

Ἄπαν τὸ δέλτα ὑπόκειται, ὅπως καὶ ἡ λεκάνη τοῦ κάτω Νείλου, εἰς πλημμύρας περιοδικάς, ὀφειλομένας εἰς διάφορα αἷτια καὶ γινομένας κατ' Αὐγουστον μετ' ἀνηκούστου σφοδρότητος.

Τὰ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἐξερχόμενα ὕδατα ἐνίοτε ἔχουσι μῆκος ἑκατὸν χιλιομέτρων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν γένει δὲν φθάνουσιν εἰς μέγα ὕψος καὶ ἀφίνουσιν ὀπισθὲν τῶν ἰλῶν εὐεργετικὴν διὰ τὴν γεωργίαν, οἱ κάτοικοι μετ' ἀνυπομονησίας προσδοκῶσι τὰς πλημμύρας αὐτάς.

Τὸ δέλτα τοῦ Γάγγου, εὐρύτερον ὢν τοῦ δέλτα τοῦ Νείλου, δὲν εἶναι καλλιεργημένον εἰς ὅλα τὰ μέρη. Τὰ ἀφέντα εἰς τὴν φυσικὴν τῶν καταστάσεων, εἰσὶ πλήρη παρθένων δασῶν καὶ ἐλῶν, ἐν οἷς κατοικοῦσι τίγρεις, κροκόδειλοι καὶ ἄλλα θηρία. Ἐπειδὴ οἱ εἰδωολάτραι Ἰνδοὶ φοβοῦνται τὴν γετνίαν τῶν θηρίων καὶ τῆς θαλάσσης, τὰ παρόχθια μέρη τοῦ ποταμοῦ καὶ τὰς νήσους τοῦ δέλτα κατοικοῦσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν μουσουλμάνοι, οἵτινες εἰσὶ κυρίως γεωργοί· μόνον δὲ ὀλίγοι ὑπάλληλοι Ἀγγλοὶ ὑπάρχουσιν, οἵτινες εἰσὶν οἱ ἀντιπρόσωποι